DOI 10.36074/grail-of-science.21.03.2025.035

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ружинська Наталія Олексіївна
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри управління та бізнес-адміністрування
Державний податковий університет, Україна

Юр'єва Поліна Борисівна
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики
Державний податковий університет, Україна

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню соціального підприємництва в контексті реалізації концепції сталого розвитку. Встановлено, що соціальне підприємництво поєднує соціальну місію з бізнес-інноваціями та екологічною відповідальністю. Доведено, що соціальне підприємництво є інструментом, драйвером, мейстрімом у досягненні цілей сталого розвитку. Виокремлено ключові цілі сталого розвитку, які забезпечує соціального підприємництва. Наведено кількість безробітних в Україні, проаналізовано кількість осіб які отримували послуги Державної служби занятості. Узагальнено вклад соціального підприємництва у досягнення кожної з визначених цілей сталого розвитку.*
Ключові слова: *сталий розвиток, цілі сталого розвитку, підприємництво, соціальне підприємництво, соціальне підприємство.*

Постановка проблеми У сучасному світі ідеологія сталого розвитку, що ґрунтується на вирішенні економічних, соціальних та екологічних проблем у комплексі, проникає буквально в усі сфери нашої повсякденної життєдіяльності. Одним із інструментів досягнення цілей сталого розвитку є соціальне підприємництво. Адже соціальне підприємництво вирішує важливі бізнес-завдання й одночасно чинить позитивний екологічний та соціальний вплив на суспільний розвиток. Як показує практика, соціальне підприємництво активно розвивається в різних регіонах світу. Однак варто підкреслити, кожна країна вирізняється національними відмінностями у правовому статусі, організаційних формах та критеріях, які використовуються для характеристики соціального підприємництва, а також ставленням до розвитку його ініціатив. В Україні соціальне підприємництво дотепер не набуло значного поширення, проте вже відіграє помітну роль у суспільстві, поступово перетворюючись на ефективний механізм вирішення соціальних, екологічних та економічних проблем окремих громад і країни загалом. Актуальність розвитку соціального підприємництва в Україні зростає з серпня 2014 року коли відбулося пряме масштабне

All rights reserved | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

вторгнення регулярних підрозділів збройних сил Російської федерації на територію України без оголошення війни та з 24 лютого 2022 року у зв'язку із повномасштабним вторгненням оскільки ці події супроводжуються численними економічними труднощами, а державних ресурсів для відновлення інфраструктури та соціальних заходів бракує. За цих обставин соціальне підприємництво може створювати сприятливе середовище для бізнесу, підтримувати активну громадську позицію учасників, впроваджувати інновації та соціальну солідарність, що сприятиме більш ефективному подоланню кризи.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематика сталого розвитку є предметом активних наукових досліджень, починаючи з 60-х років XX століття. Значний внесок у вивчення цього феномену зробили такі західні так вітчизняні науковці, як: Балашов А., Брундланд Г., Вернадський В., Вебер А., Домбровська С., Елкінгтон Д., Загорський В., Караєва Н., Леруа Е., Мельник Л., Перга Т., Помаза-Пономаренко А. та інші. Соціальне підприємництво, як і звичайне підприємництво, має досить сильне теоретичне обґрунтування. Чимало теоретичних і прикладних аспектів соціального підприємництва розглянуто в працях таких західних вчених: С. Алворд С., Віравардена Дж., Вурро, С., Дрейтон Б., Маклін М., Морт Г., Перріні Ф., Робінсон Дж., Шоу Е. та ін. Серед українських вчених, що провадять дослідження соціального підприємництва, слід відзначити Бєлобородову М., Герасименко Т., Гончарову М., Гурочкіну В., Гусак Н., Каменко І., Крисько Ж., Корнецького А., Назарука В., Ратинського В. Свинчука А., Синькевич Н., Туманову А. та ін. Незважаючи на значний внесок вище означених науковців у розвиток досліджуваної теми особо актуальним постає питання розроблення напрямів удосконалення соціального підприємництва в Україні на основі оцінки його розвитку на сучасному етапі реалізації цілей сталого розвитку. При цьому необхідно враховувати найперспективніші міжнародні тенденції формування соціального підприємництва з урахуванням специфіки національної економіки.

Мета роботи. Мета цієї статті полягає в обґрунтуванні ролі соціального підприємництва у досягненні цілей сталого розвитку та оцінці рівня їх реалізації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Соціальні підприємства відіграють важливу роль у досягненні цілей сталого розвитку (далі – ЦУР), які були прийняті ООН 25 вересня 2015 року. Робота над реалізацією ЦУР розрахована на 15 років, тобто до 2030 р. року. Загалом у резолюції, що затвердила новий план дій «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» [7] визначено 17 цілей сталого розвитку та 169 задач по їх досягненню. Україна, як член ОНН також приєдналась до глобальної ініціативи з реалізації ЦУР. Результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [11] та закріплені в указі президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [8].

Діяльність соціальних підприємств безпосередньо пов'язана з вирішенням соціальних та екологічних проблем, що відповідає принципам сталого розвитку. Соціальне підприємництво є важливим інструментом для створення сталої та інклюзивної економіки. Воно дозволяє поєднувати економічну ефективність із соціальною відповідальністю, створюючи цінності

 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

для суспільства та довкілля. Розглянемо ЦУР, у досягнення яких соціальні підприємства роблять значний внесок (табл. 1):

Таблиця 1

Взаємозв'язок Цілей сталого розвитку та соціального підприємництва

Ціль сталого розвитку	Внесок соціального підприємництва у досягнення цілі сталого розвитку
ЦСР 1. Подолання бідності	Соціальні підприємства створюють робочі місця для людей, які опинилися в складних життєвих обставинах (маргіналізованих груп населення), надають їм доступ до грошей та необхідних ресурсів, тим самим сприяючи скороченню бідності.
ЦСР 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства	Соціальні підприємства, що займаються органічним сільським господарством, вирощуванням екологічно чистих продуктів харчування та їх розповсюдженням, сприяють забезпеченню продовольчої безпеки та покращенню харчування.
ЦСР 3. Міцне здоров'я і благополуччя	Соціальні підприємства, що працюють у сфері охорони здоров'я, роблять медичні послуги доступнішими, розробляють нові медичні технології та пропагують здоровий спосіб життя.
ЦСР 4. Якісна освіта	Підприємства, що працюють у сфері освіти, забезпечують якісну освіту, створюють освітні програми та технології, сприяючи підвищенню рівня освіти
ЦСР 5. Гендерна рівність	Соціальні підприємства, якими керують жінки, та підприємства, що підтримують жінок, допомагають жінкам розширити свої права та можливості, а також досягти рівності між чоловіками та жінками
ЦСР 6. Чиста вода та належні санітарні умови	Соціальні підприємства, що розробляють технології для очищення води та забезпечення санітарних умов, допомагають людям отримати доступ до чистої води та належних санітарних послуг.
ЦСР 8. Гідна праця та економічне зростання.	Соціальні підприємства створюють гідні робочі місця, сприяють розвитку підприємництва та стимулюють економічний розвиток місцевої економіки.
ЦСР 10. Скорочення нерівності.	Соціальні підприємства можуть створювати робочі місця для маргіналізованих груп населення; простори та програми, які сприяють соціальній інтеграції людей з різних верств населення; забезпечують доступ до основних послуг (охорона здоров'я, освіта або фінансові послуги) у віддалених або малозабезпечених районах, і через ці ініціативи та програми зробити значний внесок у зменшення нерівності та створення більш справедливого та інклюзивного суспільства.
ЦСР 12. Відповідальне споживання та виробництво	Соціальні підприємства, що займаються переробкою відходів, виробництвом екологічно чистих товарів та пропагують відповідальне споживання, сприяють дбайливому ставленню до використання ресурсів.
ЦСР 11. Сталий розвиток міст і громад	Соціальні підприємства можуть будувати або реконструювати доступне житло для маргіналізованих груп населення; запускати послуги спільного використання велосипедів або електросамокатів, щоб зменшити залежність від автомобілів; організовувати послуги громадського транспорту в районах,

All rights reserved | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

Продовження табл. 1

Ціль сталого розвитку	Внесок соціального підприємництва у досягнення цілі сталого розвитку
	де вони недостатньо розвинені; створювати та підтримувати програми з озеленення міських територій; організовувати освітні програми про важливість збереження зелених насаджень, і цим самим зробити значний внесок у створення більш стійких, безпечних та інклюзивних міст та громад.
ЦСР 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату	Соціальні підприємства, що працюють у галузі відновлюваної енергетики, енергозбереження та захисту довкілля, сприяють боротьбі зі зміною клімату.

[авторська розробка]

Соціальні підприємства не обмежуються досягненням однієї цілі ЦСР, а прагнуть до комплексного впливу. Так, навчання жінок (ЦУР 5) може поєднуватися зі створенням робочих місць (ЦУР 8) та скороченням бідності (ЦУР 1); або підприємство, що займається переробкою відходів (ЦСР 12), може одночасно створювати робочі місця для маргіналізованих груп (ЦСР 10), зменшувати забруднення довкілля та сприяти розвитку циркулярної економіки (ЦСР 13). Для соціальних підприємств притаманна багатоцільова спрямованість. Вони мають подвійну або потрійну мету: отримання прибутку, вирішення соціальних проблем та/або захист довкілля. Це дозволяє їм одночасно сприяти економічному зростанню, соціальній справедливості та екологічній стійкості. Соціальні підприємства розглядають проблеми в контексті їхніх системних причин та наслідків. Вони прагнуть до створення довгострокових та стійких рішень, які змінюють самі системи, що породжують проблеми. Таким чином, комплексний підхід соціального підприємництва дозволяє ефективно сприяти досягненню ЦСР, створюючи стійкі та інклюзивні рішення для сучасних викликів.

Останнім часом соціальне підприємництво стає дедалі затребуваним феноменом, як в українському суспільстві, так і у бізнесі вітчизняних суб'єктів господарювання. Для аналізу діяльності соціальних підприємств в Україні слід оцінити становище на ринку праці проаналізувавши кількість зареєстрованих безробітних, кількість отриманих послуг від Державної служби занятості в тому числі і отримані послуги безробітними, кількість працевлаштованих безробітних та кількість безробітних які проходили професійне навчання.

За даними Міністерства фінансів України кількість зареєстрованих безробітних в Україні за 2020-2024 рр. [5] становить (табл. 2):

Таблиця 2

Зареєстровані безробітні в Україні за 2020-2024 рр.

Рік	Зареєстровані безробітні, тис. осіб.
2020	459,2
2021	295,0
2022	186,5
2023	96,1
2024	94,2

**З 2014 року без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу) дані сформовано з [5]*

 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

Державною службою занятості офіційно оприлюднено дані щодо кількості осіб які отримували послуги (табл. 3) [6].

Таблиця 3

Кількість осіб які отримували послуги Державної служби занятості

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Всього отримували послуги, тис. осіб	2 192,00	2 064,50	1 046,00	664,6	593,8
з них, мали статус безробітного, тис. осіб	1 247,20	1 191,00	867,6	483,2	388,4
У % мали статус безробітного до всього отримали послуг	56,90	57,69	82,94	72,71	65,41
Всього отримали роботу, тис. осіб	606,4	503,8	304,6	240,4	249,6
Працевлаштовано безробітних, тис. осіб	384,5	404,8	248,8	160,1	16,2
У % працевлаштовані безробітні до всього отримали роботу	63,41	80,35	81,68	66,60	6,49
Проходили професійне навчання безробітні, тис. осіб	93,4	88,3	46,6	32,9	41,4
У % проходили професійне навчання безробітні до працевлаштованих безробітних	15,40	17,53	15,30	13,69	16,59

дані сформовано з [6]

З даних таблиці видно, що особи які отримували послуги та мали статус безробітних спадає у період 2020-2024 рр. Однак у відсотковому значенні більше отримували послуги в Державній службі занятості саме особи які мали статус безробітних – близько 57% у 2020-2021 рр., а в 2022 році даний показник зріс майже до 83% це спричинено повномасштабним вторгненням та стрімкім зростанням кількості внутрішньопереміщених осіб із зони бойових дій до більш безпечних регіонів України. У 2023 році знизився відсоток безробітних які отримали послуги служби занятості до майже 73%, а в 2024 році він становив вже більше 65%. Станом на кінець 2024 року Державною службою зайнятості отримали послуги Особи з інвалідністю – 35446 осіб, внутрішньо переміщені особи – 104910 осіб, учасники бойових дій 15246 осіб.

За даними Державної служби занятості кількість осіб, які отримали роботу у період 2020-2024 рр. має тенденцію до зниження. Однак відсоток працевлаштованих безробітних займає більшу частину. У 2020 році це 63,41% у 2021 та 2022 рр. – 80,35% та 81,68% відповідно. У 2023 році – 66,60%, а в 2024 р вже 6,49%. У розрізі соціально-незахищених осіб в 2024 році працевлаштовано осіб з інвалідністю 9180, внутрішньо-переміщених осіб – 41899, учасників бойових дій – 3218.

Державна служба занятості надає можливість проходити професійне навчання безробітним особам. Так у відсотках до працевлаштованих осіб це

All rights reserved | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

становить у 2020 р та 2022 р близько 15%, у 2021 році більше 17%, у 2023 році майже 14% та в 2024 році майже 17% проходили професійне навчання Особи з інвалідністю – 2467 осіб, внутрішньо переміщені особи – 6420 осіб, учасники бойових дій – 636 осіб.

Аналіз даних Державної служби занятості дають підстави стверджувати, що для вразливих категорій населення є потенціал до створення соціальних підприємств

Єдиних статистичних даних щодо зареєстрованих соціальних підприємств в Україні наразі не існує. Інформацію про діяльність соціальних підприємств можна знайти за даними неурядових організацій України, SocialBoost [1], Платформа соціальних змін [3], Платформа Соціальне підприємництво в Україні [9], SILab Ukraine [1], Громадська організація «Чиста планета» [12], Асоціація соціальних підприємств України, хаб соціального підприємництва та багато інших організацій.

Також порталом «Дія» наведено перелік Українських організацій та асоціацій з підтримки соціального підприємництва [10]:

– Career Hub – експертна платформа Центру «Розвиток КСВ» для молоді;

– Pro Women UA – Українська спільнота жінок в бізнесі, кар'єрі та саморозвитку;

– Smart People – організація, яка зосередилася на допомозі українцям, які постраждали від війни;

– Платформа Veterano Service створена для підтримки та популяризації бізнесу ветеранів;

– Платформа FUNdraiser – це майданчик для налагодження співпраці між організаціями та молодими змінотворцями;

– Платформа соціальних змін – націлена розробляти, просувати та підтримувати соціальні інновації, консультувати засновників та соціальних підприємців, поширювати досвід та будувати активні мережі для реалізації бачення економіки на благо всіх;

– Молодіжний центр Волині – це відкритий простір для роботи, відпочинку та розвитку молодіжних організацій Волині;

– Українська академія лідерства – це формаційна платформа особистісного та суспільного розвитку для молоді на основі цінностей;

– Будуємо Україну Разом – програма Української освітньої платформи, яка створює можливості для молоді творити зміни в країні через волонтерство;

– SILab Ukraine – професійна платформа для: розвитку соціального підприємництва та інновацій, популяризації імпакт-інвестування, розбудови соціального партнерства;

– Український соціальний венчурний фонд – інвестує та підтримує соціальні підприємства, в основі бізнес-моделей яких лежить досягнення соціальних та екологічних змін;

– School of ME: Школа усвідомленого підприємництва – громадська організація та стартап однодумців, який розробляє і впроваджує проєкти з соціального, шкільного, молодіжного підприємництва для досягнення ціннісних змін у підприємницькій екосистемі.

За різними даними в Україні успішно працює близько 1000 соціальних підприємств [9].

 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

Основні напрями діяльності соціальних підприємств в Україні за їх КВедом за період 2014-2024 років, які зареєструвались на порталі «Соціальне підприємництво в Україні» представлено на рис. 1.

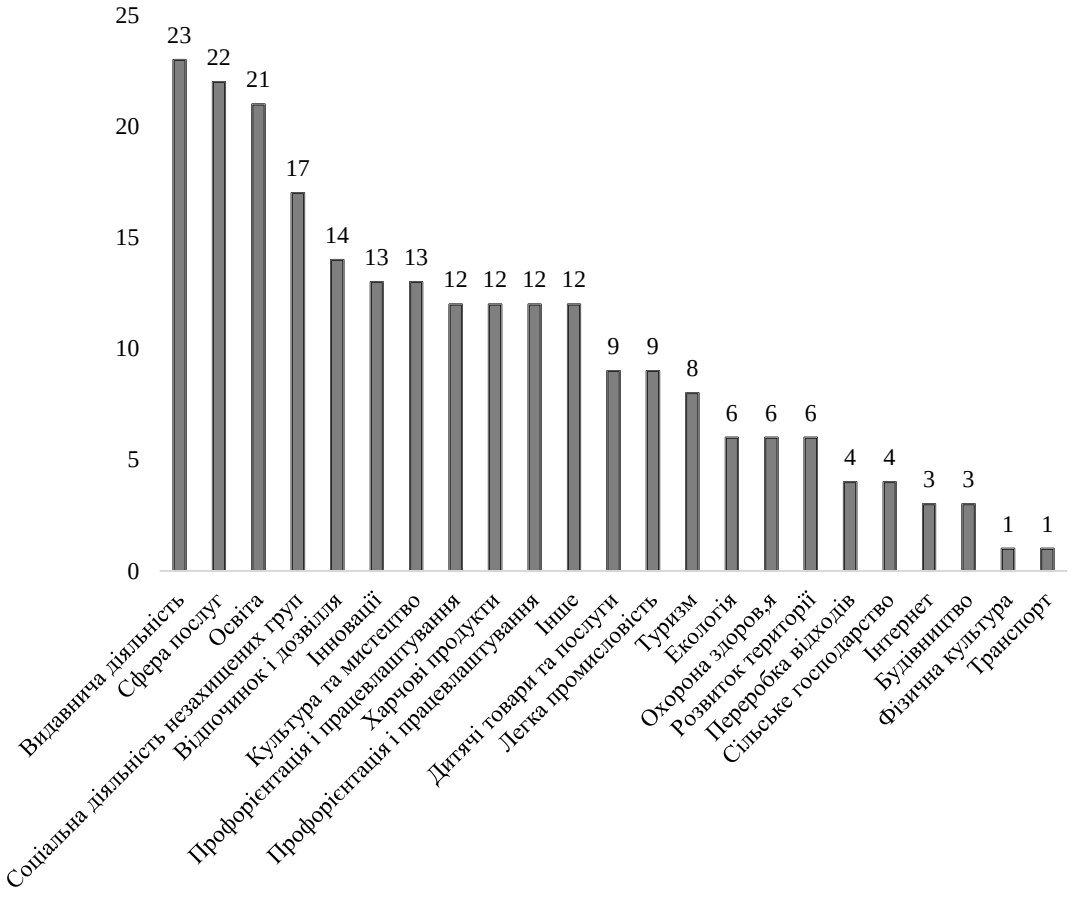

Рис. 1. Сфери діяльності соціальних підприємств в Україні, 2014-2024 рр.
взято з [4]

З огляду рис. 1 слід зазначити, що за період 2014-2024 рр. виділяються 4 групи сфери діяльності. До першої групи слід віднести такі сфери діяльності як Видавнича діяльність, Сфера послу, Освіта, Соціальна діяльність незахищених груп. До другої групи відносяться – Відпочинок і дозвілля, Інновації, Культура та мистецтво, Профорієнтація і працевлаштування, Харчові продукти. До третьої групи слід віднести – Дитячі товари та послуги», Легка промисловість, Туризм, Екологія, Охорона здоров'я та Розвиток територій. До четвертої групи відносяться – Переробка відходів, Сільське господарство, Інтернет, Будівництво, Фізична культура, Транспорт.

Соціальні підприємства в Україні загалом відзначаються різноманіттям своєї діяльності, зосереджуючись на таких напрямах, як Видавнича діяльність, Сфера послуг, Освіта та допомога вразливим групам. Водночас існують сфери, які залишаються менш поширеними або недостатньо розвиненими, що може вказувати на потребу у додатковій підтримці та заохоченні розвитку соціального підприємництва в цих сферах діяльності.

Розвиток соціального підприємництва гальмується перш за все відсутністю законодавчо закріпленого визначення «соціальне

All rights reserved | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

підприємництво» та «Соціальне підприємство». Підприємці, які усвідомлюють всі ризики пов'язані із діяльністю соціального підприємця керуються законодавчою базою для загального підприємництва, що значно ускладнює впроваджувати соціальну місію.

Висновки та пропозиції. Соціальне підприємництво має величезний потенціал для вирішення глобальних проблем та досягнення цілей сталого розвитку. Оскільки воно поєднує в собі соціальну місію, економічну стійкість та екологічну відповідальність. Всебічний розвиток механізмів підтримки соціального підприємництва, створення умов для реалізації соціально-підприємницьких проектів за різними напрямками в Україні допоможе активізувати процеси у сфері інноваційної діяльності і тим самим підвищити конкурентоспроможність, вирішити актуальні проблеми різного рівня (локальні, регіональні, глобальні), а також може зробити внесок у соціальний розвиток українського суспільства та поліпшення екологічної ситуації. Завдяки сприянню неурядових організацій соціальні підприємства в Україні продовжують успішно функціонувати, активно сприяючи боротьбі з безробіттям та підтримці вразливих груп населення.

Список використаних джерел:

[1] SILab Ukraine. *Професійна платформа розвитку соціального підприємництва.* URL : https://www.silabua.com (дата звернення: 10.02.2025).
[2] SocialBoost. *Портал SocialBoost.* URL : https://www.socialboost.ua (дата звернення: 10.02.2025).
[3] Академія соціального підприємництва. *Платформа соціальних змін.* URL : https://social-change.com.ua/about/ (дата звернення: 10.02.2025).
[4] Гурочкіна, В., Браунагель, А. СОЦІАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ VS РИНОК ПРАЦІ ТА ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ УКРАЇНИ. *Сталий розвиток економіки.* 2024. № 3(50). URL : https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1031 (дата звернення: 12.02.2025).
[5] Кількість зареєстрованих безробітних в Україні. *Міністерство фінансів України.* URL: https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/2024/ (дата звернення: 003.02.2025).
[6] Надання послуг Державною службою занятості. *Державна служба занятості.* URL : https://old.dcz.gov.ua/analitics/68 (дата звернення: 6.02.2025).
[7] Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року. *Організація об'єднаних націй.* URL: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/92/pdf/n1529192.pdf?OpenElement (дата звернення: 24.02.2025).
[8] Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text (дата звернення: 26.02.2025).
[9] Соціальне підприємництво в Україні. Платформа Соціальне підприємництво в Україні. URL : https://socialbusiness.in.ua (дата звернення: 11.02.2025).
[10] Соціальне підприємництво. *Портал Дія бізнес.* URL : https://business.diia.gov.ua/initiative/socialne-pidpriemnictvo (дата звернення: 12.02.2025).

 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

[11] Цілі сталого розвитку: Україна. *ПРООН в Україні.* URL : https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/SDG-leaflet-ukr_F.pdf (дата звернення: 24.02.2025).
[12] Чиста планета. *Громадська організація.* URL : https://welfare.green (дата звернення: 13.02.2025).

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: AS A TOOL FOR ACHIEVING GOALS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Nataliya Ruzhyns'ka
Ph.D in Economic sciences, Associate professor,
Associate Professor of the Department of Management and Business Administration
State Tax University, Ukraine
Polina Yurieva
Ph.D in Economic sciences, Associate professor,
Associate professor of the Department of Economic Policy, Marketing and Business Analytics
State Tax University, Ukraine

Summary. *The article is devoted to the study of social entrepreneurship in the context of the implementation of the concept of sustainable development. Social entrepreneurship combines a social mission with business innovations and environmental responsibility was established. Social entrepreneurship is a tool, driver, mainstream in achieving sustainable development goals was proven. The key sustainable development goals that social entrepreneurship provides was identified. The number of unemployed people in Ukraine is given, and the number of people who received services from the State Employment Service is analyzed.The contribution of social entrepreneurship to achieving each of the identified sustainable development goals was generalized.*
Keywords: *sustainable development, goals of sustainable development, entrepreneurship, social entrepreneurship, social enterprise.*

All rights reserved | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License